

EDITORIAL

La memòria de la dignitat. La dignitat de la memòria

«Articular el passat històricament no significa reconèixer-lo “tal com pròpiament ha estat” (Ranke). Significa apoderar-se d’un record que llampega en l’instant d’un perill.»

«Per descomptat, que només a la humanitat redimida li incumbeix totalment el seu passat.»

Walter Benjamin

En les nostres societats contemporànies, un dels estrats en els quals més aferrissada és la lluita per l’hegemonia és aquell en què s’estableix la veritat del que s’ha assenyalat com a rellevant en el passat per a explicar, justificar i donar sentit a l’estat de coses del present. És el lloc en el qual pivota la tensió política, en què articulem una resposta a la doble pregunta: Què hauríem —com a societat— de recordar, és a dir, tenir present, i què caldria ser oblidat i ignorat?; i, més important encara: Per què? La Història, com a disciplina, serà l’encarregada privilegiada —amb la incorporació de les contribucions de les altres ciències humanes i socials— de conceptualitzar, discriminar, ordenar, excloure, etc., de manera rigorosa i precisa, documentada i contrastada, les dades i les interpretacions que possibiliten donar respostes consistents, ajustades i satisfactòriament veraces a la investigació sobre el que va ser. Societats multipolars, altament diversificades, complexes i dinàmiques demanen una narrativa històrica no reduccionista ni simplificadora, que aculla de manera justa la pluralitat de perspectives que la conformen, on es contemple l’anvers i el revers de la malla d’implicacions i derives que caracteritzen la interdependència i els poders compartits. La corrupció i la fallida de l’ordenament democràtic: l’imperi de la llei, la separació i independència dels poders de l’Estat, de l’equilibri entre el poder de les majories i el respecte de les minories, etc., aniquilen el manual de bones pràctiques

històriques concisament esbossat més amunt: vergonyosa i perversa simplificació maniquea entre els angelicals els nostres i els demoníacs ells. S'alimenta així un bucle de crims sectaris i la seua justificació impune. En l'últim segle i mig —per assenyalar un temps en què encara avui viuen generacions directament afectades per les atrocitats comeses contra sectors de la població— massa societats a totes les regions del planeta han patit cops d'Estat, guerres civils —i totes són civils (Enzensberger)—, dictadures o règims despòtics, que fins i tot després de desaparèixer han imposat una versió de la història manifestament falsa i obertament interessada. L'ombra allargada d'aqueix passat ha fet molt difícil, moltes vegades, la investigació històrica rigorosa i equànime. Ha calgut promulgar lleis específiques que la possibiliten, amb l'objectiu clar de recuperar o restablir la veritat del que va passar i determinar les responsabilitats polítiques pertinents; reparar —en la mesura del possible— les lesions i desperfectes ocasionats als ciutadans, tant per allò que s'ha esdevingut com per la interpretació falsa imposada; i reconciliar les parts involucrades a partir d'una mirada justa que no trenque l'asimetria èticament inqüestionable que diferencia víctimes de botxins.

En l'àmbit de les persones, les víctimes tenen tot el dret al reconeixement i a la memòria, a la reparació i a la justícia, però també a anar més enllà de la condició o l'estat de víctimes; aqueixa condició i aqueix estat han de passar a formar part també la memòria de la dignitat i dignificar així la mateixa memòria. Walter Benjamin defensava que la nostra responsabilitat fonamental era amb els morts, les víctimes de la violència, i que l'única base sòlida de la moral consisteix en recordar als que patiren i que ja no poden expressar el seu patiment, aquells que han sigut silenciats de nou per la marxa del progrés», McGrattan (2013: 110). Les víctimes, per a sobreviure, han de deixar de ser-ho en l'espai personal, i assumir un valor i paper simbòlic i emblemàtic.

*La realitat exigeix
que ho diguem ben clar:
la vida segueix el seu curs [...]
Als tràgics congostos
el vent s'emporta els barrets,
i és inevitable:
la imatge ens fa riure.*

Szyborska (1997: 163)

Si bé tot l'anterior afecta principalment la construcció de la memòria socialment vàlida, què fem del present? Per allunyades que sembla que les nostres societats contemporànies estiguen de la dictadura i de la barbàrie, hem desactivat —com reclamava Adorno— definitivament les causes que les van generar en el passat? Fins i tot si ens centrem únicament a Europa, l'hecatombe que va assolar els Balcans fa a penes vint-i-cinc anys ens dóna una resposta inequívocament negativa, i la present gestió de la crisi dels refugiats incideix en la mateixa resposta. Però hi ha altres problemes de caràcter estructural i sistèmic de major abast que forgen en el desencís actual i creixent en la democràcia i en les seues institucions, preconditionada propiciadora de qualsevol variant del feixisme: l'increment exponencial de la desigualtat i de l'acumulació de la riquesa per un percentatge molt reduït de la població (Piketty, Deaton); les pràctiques militars, policials, carceràries i d'intel·ligència; les manipulacions i falsificacions de la informació econòmica, fiscal i financera per part de (i afectant) bancs, empreses, Estats i persones; la corrupció en les administracions públiques i en els partits polítics; els fraus en la producció i comercialització de béns i serveis (el cas recent de Volkswagen), etc., denunciats per Manning, Darby, Assange, Snowden, Falciani, Anonymous i molts altres des del penediment, l'anonimat i la clandestinitat constitueixen —en sentit estricte i per acció o omissió— crims d'Estat com els denunciats per la història respecte del passat. La tremenda bretxa demagògica existent entre el que la democràcia contemporània diu que fa —més important encara: el que diu que impedeix que ocorregui, del que ens protegeix— i el que sabem, més enllà de tot dubte raonable, que està ocorrent, ha de desaparèixer. Les denúncies documentades per l'acadèmia i per la societat civil —com les mencionades— han de reconèixer-se i incentivar-se, i urgeix el retorn d'un quart poder que

contribuïska a la transparència i a la rendició de comptes en tots els àmbits de la vida pública; netejar les clavegueres i refundar les nostres pràctiques de gestió i control del públic. Necessitem que «Una de les promeses més importants de la democràcia és la de garantir el respecte a totes les persones», Zeldin (1995: 142), es complisca ja. Mentre no siga així, el fort crit final referit tant al passat com al present continuarà sent: Mai més!

Castelló de la Plana, octubre de 2015

BENJAMIN, W. (2008): *Sobre el concepto de Historia*, Obras. Libro 1/VOL. 2, Adaba, Madrid, pp. 306-307.

MCGRATTAN, C. (2013): «Working Through the Past in Bosnia and Northern Ireland: Truth, Reconciliation and the Constraints of Consociationalism», *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe*, VOL. 11, No 4, 2012, pp. 103-126. Available at: <<http://www.ecmi.de/fileadmin/downloads/publications/JEMIE/2012/McGrattan.pdf>>.

SZYMBORSKA, W. (1997): *Discurso de aceptación del Nobel. El gran número fin y principio y otros poemas*, Hiperión, Madrid, p.163.

ZELDIN, T. (1995): *An Intimate History of Humanity*, Harper Collins, New York.

ES

EDITORIAL

La memoria de la dignidad. La dignidad de la memoria

«Articular el pasado históricamente no significa reconocerlo “tal y como propiamente ha sido” (Ranke). Significa apoderarse de un recuerdo que relampaguea en el instante de un peligro.»

«Por supuesto que sólo a la humanidad redimida le incumbe enteramente su pasado.»

Walter Benjamin

En nuestras sociedades contemporáneas, uno de los estratos en el que más encarnizada es la lucha por la hegemonía es aquél en el que se establece la verdad de lo señalado como relevante en el pasado para explicar, justificar y dar sentido al estado de cosas del presente. Es el lugar en el que pivota la tensión política, en el que articulamos una respuesta a la doble pregunta «¿qué debemos —como sociedad— recordar, es decir, tener presente, y qué merece ser olvidado e ignorado?»; y, más importante todavía, ¿por qué? La Historia como disciplina será la encargada privilegiada —incorporando las contribuciones de las demás ciencias humanas y sociales— de conceptualizar, discriminar, ordenar, excluir, etc. de manera rigurosa y precisa, documentada y contrastada, los datos y las interpretaciones que posibiliten dar respuestas consistentes, ajustadas y satisfactoriamente veraces a la investigación sobre lo que fue. Sociedades multipolares, altamente diversificadas, complejas y dinámicas demandan una narrativa histórica no reduccionista ni simplificadora, que acoja de manera justa la pluralidad de perspectivas que la conforman, donde se contemplen el anverso y el reverso de esa malla de implicaciones y derivas que caracterizan la interdependencia y los poderes compartidos. La corrupción y la quiebra del ordenamiento democrático: el imperio de la ley, la separación e independencia de los poderes del estado, del equilibrio entre el poder de las mayorías y el respeto de las minorías, etc. aniquila el manual de buenas prácticas históricas escuetamente esbozado más arriba: vergonzosa y perversa simplificación maniquea entre los angelicales nuestros y los demoniacos ellos. Se alimenta así un bucle de crímenes sectarios y su justificación impune. En el último siglo y medio —por señalar un tiempo en el que todavía hoy viven generaciones directamente afectadas por las atrocidades cometidas contra sectores de la población— demasiadas sociedades en todas las regiones del planeta han sufrido golpes de estado, guerras civiles —y todas son civiles (Enzensberger)—, dictaduras o regímenes despóticos, que aun después de su desaparición han impuesto una versión de la historia manifiestamente falsa y abiertamente interesada. La sombra alargada de ese pasado ha hecho muy difícil, en muchas ocasiones, la investigación histórica rigurosa y ecuánime. Ha sido necesaria la promulgación de leyes específicas que la posibiliten, con el objetivo claro de: recuperar o restablecer la verdad de lo sucedido y determinar las responsabilidades políticas pertinentes; reparar —en la medida en que sea posible— las lesiones y desperfectos ocasionados a los ciudadanos tanto por lo ocurrido como por la interpretación falsa impuesta; y reconciliar a las partes involucradas a partir de una mirada justa que no rompa la asimetría éticamente incuestionable que diferencia a víctimas de verdugos.

En el ámbito de las personas, las víctimas tienen todo el derecho al reconocimiento y a la memoria, a la reparación y a la justicia, pero también a ir más allá de la condición o el estado de víctimas; esa condición y ese estado deben pasar a engrosar también la memoria de la dignidad y dignificar así a la propia memoria. «Walter Benjamin defendía que nuestra responsabilidad fundamental era con los muertos, las víctimas de la violencia, y que la única base sólida de la moral consiste en recordar a los que sufrieron y que ya no pueden expresar su sufrimiento, aquellos que han sido silenciados de nuevo por la marcha del progreso», McGrattan (2013: 110). Las víctimas, para sobrevivir, deben dejar de serlo en lo personal, y asumir un valor y papel simbólico y emblemático.

*La realidad exige
que lo digamos bien claro:
la vida sigue su curso [...]
En los trágicos desfiladeros
el viento se lleva los sombreros,
y es inevitable:
la imagen nos da risa.*

Szyborska (1997: 163)

Si bien todo lo anterior afecta principalmente a la construcción de la memoria socialmente válida, ¿qué hacemos respecto del presente? Por alejadas que parezca que nuestras sociedades contemporáneas estén de la dictadura y de la barbarie, ¿hemos desactivado —como reclamaba Adorno— definitivamente las causas que las generaron en el pasado? Aun centrándonos únicamente en Europa, la hecatombe que asoló los Balcanes hace apenas veinticinco años nos da una respuesta inequívocamente negativa, y la presente gestión de la crisis de los refugiados incide en la misma respuesta. Pero hay otros problemas de carácter estructural y sistémico de mayor alcance que fraguan en el desencanto actual y creciente en la democracia y en sus instituciones, precondition propiciadora de cualquier variante del fascismo: el incremento exponencial de la desigualdad y de la acumulación de la riqueza por un porcentaje muy reducido de la población (Piketty, Deaton); las practicas militares, policiales, carcelarias y de inteligencia; las manipulaciones y falsificaciones de la información económica, fiscal y financiera por parte de (y afectando a) bancos, empresas, estados y personas; la corrupción en las administraciones públicas y en los partidos políticos; los fraudes en la producción y comercialización de bienes y servicios (el caso reciente de Volkswagen), etc. denunciados por Manning, Darby, Assange, Snowden, Falciani, Anonymous y otros muchos desde el arrepentimiento, el anonimato y la clandestinidad constituyen —en sentido estricto y por acción u omisión— crímenes de estado como los denunciados por la Historia respecto del pasado. La tremenda brecha demagógica existente entre lo que la democracia contemporánea dice que hace —más importante todavía: lo que dice que impide que ocurra, aquello de lo que nos protege— y lo que sabemos, más allá de toda duda razonable, que está ocurriendo debe desaparecer. Las denuncias documentadas por parte de la academia y de la sociedad civil —como las mencionadas— deben reconocerse e incentivarse, y urge el retorno de un cuarto poder que contribuya a la transparencia y a la rendición de cuentas en todos los ámbitos de la vida pública; limpiar las cloacas y refundar nuestras practicas de gestión y control de lo público. Necesitamos que «Una de las promesas más importantes de la democracia es la de garantizar el respeto a todas las personas», Zeldin (1995: 142), se cumpla ya. Mientras esto no sea así, el fuerte grito final referido tanto al pasado como al presente seguirá siendo: ¡Nunca más!

Castelló, octubre de 2015

BENJAMIN, W. (2008): *Sobre el concepto de Historia*, Obras. Libro 1/Vol. 2, Adaba, Madrid, pp. 306-307.

MCGRATTAN, C. (2013): «Working Through the Past in Bosnia and Northern Ireland: Truth, Reconciliation and the Constraints of Consociationalism», *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe*, Vol. 11, No 4, 2012, pp. 103-126. Available at: <<http://www.ecmi.de/fileadmin/downloads/publications/JEMIE/2012/McGrattan.pdf>>.

SZYBORSKA, W. (1997): *Discurso de aceptación del Nobel. El gran número fin y principio y otros poemas*, Hiperión, Madrid, p.163.

ZELDIN, T. (1995): *An Intimate History of Humanity*, Harper Collins, New York.

EN

EDITORIAL

The memory of dignity. The dignity of memory

“To articulate the past historically does not mean to recognize it ‘the way it really was’ (Ranke). It means to seize hold of a memory as it flashes up at a moment of danger.”

“To be sure, only a redeemed mankind receives the fullness of its past.”

Walter Benjamin

One of the strata of our contemporary societies with the bloodiest struggle for hegemony is that in which the truth is established about what is deemed relevant in the past to explain, justify and give meaning to the state of things in the present. It is where political tension pivots, where we articulate a response to the dual question of what—as a society—we must remember, what we must keep alive in the present, and what deserves to be forgotten or ignored; and even more important, why? History, while incorporating contributions from the other human and social sciences, is the privileged discipline charged with conceptualising, discriminating, ordering, and excluding, in a rigorous and accurate, documented and tested manner, the data and the interpretations that allow consistent, fitting and satisfactorily true responses to research about how things were. Highly diversified, complex and dynamic multipolar societies call for a historical narrative that is neither reductionist nor simplifying, that gathers the plurality of its component perspectives fairly, and that encompasses the obverse and the reverse of this mesh of implications and consequences that characterise interdependence and shared powers. The corruption and breakdown of the democratic order: rule of law, the separation and independence of state powers, the balance between the power of the majorities and respect for minorities, and so on, obliterate the manual of good historical practices briefly outlined above: the shameful and perverse Manichaean simplification of the angelic *us* versus the demonic *them*. This is how the cycle of sectarian crimes and their unpunished justification is nurtured. In the last hundred and fifty years, a period from which generations still survive who were directly affected by the atrocities committed against segments of the population, too many societies in every part of the world have experienced coups d’etat, civil wars—and *all* wars are civil wars (Enzensberger)—, dictatorships or despotic regimes that even after their disappearance have imposed a manifestly false and openly self-interested version of history. The long shadow of this past has frequently made it very difficult to conduct rigorous and impartial historical research. For this to happen specific legislation has been needed, clearly designed to recover or re-establish the truth about what happened and to determine appropriate political responsibilities; to repair—as far as possible—the injuries and damage citizens suffered as a result of the events themselves or of imposed false interpretations; and to reconcile the parties involved from a fair perspective that does not break the ethically unquestionable asymmetry that differentiates victims from perpetrators.

In the personal sphere, victims have every right to recognition and to memory, to reparation and to justice, but also to get beyond the condition or state of *victim*; rather, this condition and this state must augment the memory of dignity and thus dignify memory itself. “Walter Benjamin, argued that our primary debt is to the dead, the victims of violence, and that the only sound basis of morality is to remember those who suffered and could no longer speak of their suffering, those who were rendered voiceless again by the march of progress”, McGrattan (2013: 110). To survive, victims must stop being victims in the personal sphere and assume a value and a role that is both symbolic and emblematic.

*Reality demands
that we also mention this:
Life goes on [...]
On tragic mountain passes
the wind rips hats from unwitting heads,
and we can't help
laughing at that.*

Szyborska (1997: 163)

While the above comments mainly affect the construction of the socially valid memory, what do we do about the present? However distanced our contemporary societies seem to be from dictatorship and barbarities, have we—as Adorno called for—deactivated once and for all the causes that led to them in the past? Without even looking beyond Europe, the carnage that devastated the Balkans barely twenty-five years ago patently confirms that we have not, and the present handling of the refugee crisis further substantiates this conclusion. But there are other structural and systemic problems of greater scope that are hardening amid the current growing disenchantment with democracy and its institutions, a precondition that favours fascism in any of its variations: the exponential rise of inequality and the accumulation of wealth in the hands of a tiny percentage of the population (Piketty, Deaton); the practices of the armed forces, the police, the prison system and intelligence services; the manipulation and falsification of economic, fiscal and financial information by (and affecting) banks, businesses, states and people; corruption in the public sector and in political parties; fraud in the production and marketing of goods and services (the recent case of Volkswagen), etc. denounced by Manning, Darby, Assange, Snowden, Falciani, Anonymous and numerous others from positions of repentance, anonymity and secrecy constitute—in the strict sense and through their acts or omissions—state crimes like those of the past that History denounces. The huge demagogic chasm between what contemporary democracy says it does—and even more important: what it says it prevents from happening, all that about how it protects us—and what we know, beyond any reasonable doubt, that what is happening must disappear. The denunciations documented by academia and civil society—like those mentioned above—must be recognised and incentivised, and there is an urgent need for a renewed fourth power that contributes to transparency, to accountability in every sphere of public life; to clean out the sewers and relaunch our practices of managing and controlling what is public. “One of the most important promises of democracy is that it will provide respect for everybody”, Zeldin (1995: 142): we need this promise to be fulfilled now. As long as this fails to happen, the last loud shout referring to both past and present will continue to be: Never again!

Castelló, October 2015

BENJAMIN, W. (2008): *Sobre el concepto de Historia*, Obras. Libro 1/Vol. 2, Adaba, Madrid, pp. 306-307.

MCGRATTAN, C. (2013): «Working Through the Past in Bosnia and Northern Ireland: Truth, Reconciliation and the Constraints of Consociationalism», *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe*, Vol. 11, No 4, 2012, pp. 103-126. Available at: <<http://www.ecmi.de/fileadmin/downloads/publications/JEMIE/2012/McGrattan.pdf>>.

SZYMBORSKA, W. (1997): *Discurso de aceptación del Nobel. El gran número fin y principio y otros poemas*, Hipériorión, Madrid, p.163.

ZELDIN, T. (1995): *An Intimate History of Humanity*, Harper Collins, New York.